

Raadsvoorstel

Onderwerp **Opheffen GR Bedrijvenpark Rengers**

Registratienr. 6904763

Steller/telnr. L. Peuscher/ 8292 Bijlagen 4

Classificatie

Vertrouwelijk

Portefeuillehouder

J. van Keulen

Raadscommissie

Langetermijn agenda
(LTA) Raad

LTA ja: Maand Jaar
LTA nee: Niet op LTA

Voorgesteld raadsbesluit

De raad besluit:

- I. kennis te nemen van het jaarverslag en de jaarrekening 2017 van de Gemeenschappelijke Regeling Bedrijvenpark Rengers;
- II. kennis te nemen van de begroting 2019;
- III. geen gebruik te maken van de mogelijkheid zienswijzen in te dienen op de begroting 2019;
- IV. kennis te nemen van het Liquidatieplan;
- V. de Gemeenschappelijke Regeling bedrijvenpark Rengers op te heffen onder voorbehoud van een gelijkkluidend besluit van de raad van Midden-Groningen.

Samenvatting

De gemeente Groningen heeft aangegeven uit de GR te stappen. De gemeentelijke herindeling heeft ertoe geleid dat de gemeenten Slochteren, Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde per 1 januari 2018 de gemeente Midden-Groningen vormen. Daarom hebben het Algemeen en Dagelijks Bestuur van de GR op 20 juli 2017 het principebesluit genomen om de GR per 1 januari 2018 op te heffen. Omdat de datum van 1 januari 2018 gelet op de te doorlopen procedures niet haalbaar is, wordt de GR per 1 juli 2018 opgeheven.

Voorliggend jaarverslag en de Jaarrekening 2017, Begroting 2019 en het Liquidatieplan van de Gemeenschappelijke Regeling (GR) Bedrijvenpark Rengers zijn op 24 april 2018 vastgesteld door het Algemeen en Dagelijks bestuur van de GR en worden u ter kennisname toegezonden. Het Liquidatieplan is geschreven als leidraad om te komen tot opheffing van de GR. De opheffing van de GR vindt plaats bij eensluidende besluiten van de Raden en Colleges van de deelnemende gemeenten. Wij stellen u voor om de GR bedrijvenpark Rengers op te heffen.

Vervolg voorgesteld raadsbesluit

Aanleiding en doel

Opheffen gemeenschappelijke regeling bedrijvenpark Rengers

Bedrijvenpark Rengers bevindt zich tussen de A7 en het Winschoterdiep, ter hoogte van Kolham. Het terrein is in totaal 60 hectare grond en ligt geheel op het grondgebied van de gemeente Slochteren. Het bedrijvenpark heeft een bovenlokale functie. Het bedrijventerrein wordt gezamenlijk door de gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Groningen en Slochteren ontwikkeld. In 1994 is hiervoor een Gemeenschappelijke Regeling opgericht. Het doel van het bedrijvenpark Rengers is het bevorderen van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het knooppunt Groningen door middel van het gezamenlijk ontwikkelen van een kwalitatief hoogwaardige en uit financieel oogpunt aanvaardbaar intergemeentelijk bedrijvenpark.

De gemeentelijke herindeling heeft ertoe geleid dat de gemeenten Slochteren, Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde per 1 januari 2018 de gemeente Midden-Groningen vormen. Daarom hebben het Algemeen en Dagelijks Bestuur van de GR op 20 juli 2017 het principebesluit genomen om de GR per 1 januari 2018 op te heffen. Omdat bleek dat de datum van 1 januari 2018 niet haalbaar is, gelet op de te doorlopen procedures, wordt de GR per 1 juli 2018 opgeheven.

Op 18 oktober 2017 hebben wij uw raad per brief (kenmerk 6579491) reeds geïnformeerd dat het Algemeen en Dagelijks Bestuur van de gemeenschappelijke regeling (GR) het voornemen heeft de GR op te heffen. In genoemde brief is uw raad in de gelegenheid gesteld om in een vroeg stadium vragen, bedenkingen of wensen te uiten over het voornemen om de Gemeenschappelijke Regeling op te heffen. Uw raad heeft hierop geen wensen en bedenkingen kenbaar gemaakt.

Voor u liggen het Liquidatieplan, de Begroting 2019, het jaarverslag en Jaarrekening 2017 van de GR Bedrijvenpark Rengers. Deze stukken zijn op 24 april 2018 vastgesteld door het Algemeen en Dagelijks Bestuur van de GR en worden u ter informatie toegezonden. Het college kan zich vinden in de vastgestelde stukken.

Jaarrekening 2017 (zie bijlage)

Het jaarverslag en de jaarrekening 2017 worden u ter informatie toegezonden. Hierop kunnen geen bedenkingen worden ingediend.

Begroting 2019 (zie bijlage)

In deze begroting zijn de beleidsvoornemens en de financiële kaders voor 2019 opgenomen. Het financieel beheer is een taak van het bestuur van de GR. Omdat de GR Rengers formeel nog niet is opgeheven, voldoen wij aan onze wettelijke verplichting om een begroting 2019 aan te bieden.

Elk jaar wordt uw raad in de gelegenheid gesteld eventuele wensen en bedenkingen op de begroting kenbaar te maken. Daar heeft uw raad bij voorgaande begrotingen geen gebruik van gemaakt. Omdat de GR voor 1 juli 2018 moet worden opgeheven stellen wij u voor in deze situatie geen gebruik te maken van deze mogelijkheid. De begroting 2019 wordt na opheffen van de GR overgenomen door Midden-Groningen.

Liquidatieplan (zie bijlage)

Als leidraad om de GR op te heffen is een Liquidatieplan vastgesteld. Het plan maakt deel uit van het liquidatieproces en gaat in op de financiële en administratieve consequenties van de opheffing.

Het Liquidatieplan schrijft voor dat na het besluit van het Algemeen en Dagelijk Bestuur van de GR tot vaststelling van het Liquidatieplan, de gemeenteraden uiteindelijk besluiten tot opheffen van de GR Rengers. Vandaar dat wij u voorstellen te besluiten de Gemeenschappelijke Regeling bedrijvenpark Rengers op te heffen, onder voorbehoud van een gelijkkluidend besluit van de gemeenteraad van Midden-Groningen. Vanwege de herindeling van Slochteren en Hoogezand naar Midden-Groningen is GR Rengers anders verplicht uiterlijk 1 juli 2018 de Regeling te hebben herschreven en opnieuw te hebben vastgesteld.

Kader

De Gemeenschappelijke Regeling (GR) is in 1994 opgericht en laatst gewijzigd in 2016. In de statuten van de GR is opgenomen onder artikel 32 op welke wijze de GR opgeheven kan worden. Artikel 32 luidt als volgt: 1. De regeling wordt opgeheven wanneer de raden van de deelnemende gemeenten daartoe besluiten.

Het Algemeen Bestuur van de GR heeft op 20 juli 2017 aan het dagelijks bestuur gevraagd om een Liquidatieplan op te stellen. Dit plan is een leidraad om te komen tot de opheffing van de gemeenschappelijke regeling. Het Liquidatieplan is afgerond en op 24 april 2018 door het Algemeen Bestuur van de GR vastgesteld. Het is nu aan de gemeenteraden van Midden-Groningen en Groningen om een definitief besluit te nemen over het opheffen van de GR.

Argumenten en afwegingen

De GR Rengers is op 20 december 1994 opgericht met als doel de 'bevordering van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het stedelijk knooppunt Groningen'. De werkzaamheden van de GR bestaan uit 'een gezamenlijke ontwikkeling en exploitatie van het bedrijvenpark Rengers' (Statuten GR Rengers, 1994). Bedrijvenpark Rengers is in een GR ontwikkeld omdat het werd gezien als een regionale opgave.

Aanleiding om de GR op te heffen:

- De GR is momenteel een vrij zwaar bestuursorgaan voor een project waar relatief weinig gebeurt.
- In 1994 was de ontwikkeling van bedrijvenpark Rengers een geschikt middel om in de bovenregionale ruimtevrage van bedrijven te kunnen voorzien (toen was bedrijvenpark Eemspoort nog niet in volle omvang gerealiseerd en de werklocatie Roodehaan was nog niet aangelegd). Anno 2018 wordt op een andere manier (economisch) samengewerkt in de Regio Groningen-Assen als het gaat om verplaatsingsdynamiek en het faciliteren van ruimtevrage van bedrijven, dan door mee te doen in vastgoedontwikkelingen op elkaars grondgebied. Er zijn derhalve weinig programmatische argumenten waarom Groningen in de GR zou moeten blijven.
- Uittreding van Groningen betekent in feite opheffing van de GR. Gemeente Groningen heeft aangegeven hier per saldo geen kosten aan te willen hebben. Dit houdt in dat de ontwikkeling en exploitatie van bedrijvenpark Rengers bij de gemeente Midden-Groningen komen te liggen.
- Er is draagvlak bij de gemeente Midden-Groningen om de grondexploitatie over te nemen. Het is wenselijk om dat zo snel mogelijk te doen. De GR is namelijk verplicht om de Regeling uiterlijk 1 juli 2018 te actualiseren als we besluiten deze in stand te houden. Het zou dubbel werk opleveren als we daarna alsnog zouden besluiten de GR op te heffen.

Maatschappelijk draagvlak en participatie

N.v.t.

Financiële consequenties

Het Liquidatieplan wordt afgesloten met een financiële weergave van de stand van zaken, zijnde de liquidatiebalans. De liquidatiebalans is opgesteld op basis van de jaarrekening 2017 en de vastgestelde begroting 2018. Om te komen tot het liquidatiesaldo zijn een aantal financiële overwegingen noodzakelijk. De financiële overwegingen hebben betrekking op de waardering van de activa, saldo van rechten en verplichtingen en de kosten van de liquidatie.

Voor wat betreft batige of nadelige saldo ziet de verdeling hiervan er op grond van Artikel 29, lid 3 als volgt uit:

	Verdeling
Groningen	1/3 deel
Hoogezand-Sappemeer	1/3 deel
Slochteren	1/3 deel

Om de GR af te sluiten moeten de overige schulden en het saldo rekening-courant met gemeente Groningen worden betaald door de gemeente Midden-Groningen.

Uitgaande van de boekwaarde per 31-12-2017 bedraagt het totaal te betalen aan de GR € 3.809.271,--. Dit totaal is inclusief de ingeboekte winst à € 2.044.976,-- uit de afgesloten GREX fasen 1 en 2 van de GR. De verdeling van de schulden zijnde het rekening-courant saldo en de overige schulden bedraagt dan:

	Verdeling
Groningen	€ 1.269.757,--
Midden Groningen	€ 2.539.514,--

De wens van Groningen om aan het uitstappen uit de GR er "per saldo geen kosten aan te hebben" houdt in dat de gemeente Midden-Groningen de totale schulden voor haar rekening neemt en de GR Rengerspark als grondexploitatie binnen de gemeente Midden-Groningen voortzet.

De verdeling van de schulden waarmee de gemeenten Groningen er "per saldo geen kosten aan heeft" ziet er als volgt uit:

	Verdeling
Groningen	-
Midden-Groningen	€ 3.809.270,--

Met deze verdeling neemt Midden-Groningen feitelijk de Grex (grondexploitatie) over. Hiermee wordt eerst de gerealiseerde boekwinst van fase 1 en 2 verrekend met de investeringen in fase 3 en 4, om vervolgens het saldo voor rekening van de gemeente Midden-Groningen te laten komen. Hierdoor stapt de gemeente Groningen uit de GR zonder enig nadelig/batig resultaat. Hiermee worden geprognoseerde batige/nadelige resultaten gedurende de verdere looptijd van de Grex weggestreept tegen de risico's/kansen.

Overige consequenties

N.v.t.

Vervolg

Na besluitvorming tot opheffing van de GR door de raden van de deelnemende gemeenten wordt het besluit tot opheffing van de Gemeenschappelijke Regeling ter kennisname toegezonden aan Gedeputeerde Staten.

Door middel van publicatie in het Gemeenteblad wordt opheffing van de GR bekend gemaakt.

Lange Termijn Agenda

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
Peter den Oudsten

de secretaris,
Peter Teesink

CONCEPT.**Liquidatieplan Gemeenschappelijke regeling Rengerspark****Inleiding****1.1. Algemeen**

De Gemeenschappelijke Regeling (GR) Bedrijvenpark Rengers is in 1995 opgericht en is een samenwerkingsverband van de gemeenten Slochteren, Hoogezand-Sappemeer en Groningen. Het doel van deze GR is bevorderen van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het stedelijk knooppunt Groningen. Dit door middel van het gezamenlijk ontwikkelen en exploiteren van een kwalitatief hoogwaardig en uit financieel-economisch oogpunt aanvaardbaar intergemeentelijk bedrijvenpark.

Het bedrijvenpark bevindt zich in de gemeente Slochteren. Inmiddels zijn twee fasen gerealiseerd en is een fase in ontwikkeling.

De gemeente Groningen heeft aangegeven het voornemen te hebben om uit de GR te stappen. De gemeentelijke herindeling leidt ertoe dat de gemeenten Slochteren, Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde per 01-01-2018 de gemeente Midden-Groningen vormen. Daarom hebben het Algemeen en Dagelijks Bestuur van de GR op 20 juli 2017 het principebesluit genomen om de GR per 01-01-2018 op te heffen.

Uit ambtelijk overleg met een jurist blijkt dat de datum van 01-01-2018 niet haalbaar is, gelet op de te doorlopen procedures. Daarom wordt de GR per 01-07-2018 opgeheven.

De opheffing van de GR vindt plaats bij eensluidende besluiten van de Raden en Colleges van de deelnemende gemeenten. Hierin dient een regeling te worden getroffen omtrent de vereffening van de grondexploitatie en overdracht van exploitatie, schulden en bezittingen aan de gemeente Midden Groningen conform de vast te stellen verdeelsleutel.

1.2. Afbakening liquidatieplan

Dit plan is geschreven als leidraad om te komen tot de opheffing van de gemeenschappelijke regeling. Het plan maakt deel uit van het liquidatieproces en gaat in op de financiële en administratieve consequenties van de opheffing. Vanuit de verschillende onderdelen wordt een zakelijke en praktische weergave gegeven en financieel vertaald.

De huidige financiële stand van zaken wordt in beeld gebracht. Het liquidatieplan gaat niet in op de technische afhandeling van zaken. Uitvoering daarvan vindt plaats na besluitvorming van Colleges en raden.

1.3. Uitgangspunten.

Dit liquidatieplan is opgesteld op basis van de volgende uitgangspunten:

- Opheffing van de GR Rengers per 01-07-2018
- Het afronden van de vereffening gebeurt op basis van de jaarrekening 2017 en vindt in 2018 plaats
- De (resterende) rechten en plichten gaan over naar de gemeente Midden Groningen

1.4. Opheffingsbesluitvorming.

De GR is in 1995 opgericht en in 2016 voor het laatst gewijzigd.

In artikel 32 van de gemeenschappelijke regeling is opgenomen op welke wijze de gemeenschappelijke regeling kan worden opgeheven. Artikel 32 luidt als volgt:

- 1. De regeling wordt opgeheven wanneer de raden van de deelnemende gemeenten daartoe besluiten.

- 2. Het bepaalde in artikel 31, vierde lid is van overeenkomstige toepassing.
- 3. Ingeval van opheffing van de regeling besluit het algemeen bestuur tot liquidatie en stelt daarvoor de nodige regelen. Hierbij kan van de bepalingen van de regeling worden afgeweken.
- 4. Het liquidatieplan wordt door het algemeen bestuur, de raden van de deelnemende gemeenten gehoord, vastgesteld. Het behoeft de goedkeuring van gedeputeerde staten.
- 5. Zo nodig blijven de organen van Bedrijvenpark Rengers ook na het tijdstip van de opheffing in functie, totdat de liquidatie is beëindigd.

Hoewel de gemeenschappelijke regeling niet direct voorschrijft op welke wijze er liquidatie plaats moet vinden spreekt artikel 29, lid 3 van de gemeenschappelijke regeling over de risicoverdeling van de deelnemende gemeenten. Artikel 29, lid 3 luidt als volgt:

Indien sprake is van een verdeling van enig batig saldo dan wel van enig nadelig saldo geschiedt de verdeling pons-pons gewijs, zodat elk der deelnemende gemeenten voor een derde gecrediteerd dan wel gedebiteerd wordt.

Het opheffingsbesluit wordt vergezeld van dit liquidatieplan. De wet schrijft voor dat het opheffingsbesluit ter kennisname wordt gezonden aan de Gedeputeerde Staten en dat het wordt gepubliceerd, voordat het in werking kan treden. Ingevolge de GR dient het College van Burgemeester en Wethouders van Groningen hiervoor zorg te dragen. Daarnaast dient het besluit door het bestuur van de gemeenten – op de gebruikelijke wijze – bekend gemaakt te worden, voordat het in werking kan treden.

1.5. Kaderstelling.

Dit liquidatieplan is opgesteld op basis van de:

- De Wet Gemeenschappelijke Regelingen
- De GR Bedrijvenpark Rengers
- De jaarrekening 2017
- De grondexploitatie 2017
- De begroting 2018

1.6. Resultaat

Dit liquidatieplan leidt tot inzicht in de financiële en administratieve consequenties van de opheffing van de gemeenschappelijke regeling Rengerspark.

2. Proces van opheffing

2.1. Opheffingsfasen

De opheffing van de gemeenschappelijke regeling geschiedt aan de hand van een aantal processtappen. De te volgen stappen moeten zijn gebaseerd op de gemeenschappelijke regeling zelf en de

Wet gemeenschappelijke regeling. Hieronder zijn de te volgen stappen weergegeven.

	Processtappen	Planning
1	Principebesluit dagelijks bestuur tot opheffing van de gemeenschappelijke regeling (GR)	Afgerond
2	Opstellen liquidatieplan. vastleggen van de consequenties van de opheffing voor de rechten en verplichtingen, activa en passiva van de GR, waardebeoordeling van de bezittingen van de GR en regelen van de financiële en personele consequenties van de opheffing.	Concept September 2017 2 ^{de} concept

		Maart 2018
3	Opstellen jaarrekening 2017 GR Rengerspark.	Maart 2018
4	Controle jaarrekening 2017 door accountant	Maart 2018
7	Het liquidatieplan, de jaarrekening 2017 worden ter vaststelling aangeboden aan het Algemeen Bestuur. Het Algemeen Bestuur neemt vervolgens het besluit tot opheffen van de GR.	Maart/april 2018
8	Het door het Algemeen Bestuur vastgestelde liquidatieplan en jaarrekening 2017 worden aangeboden aan de raden van de deelnemende gemeenten. Zij worden hierover gehoord. Tegelijkertijd wordt als besluitpunt opgenomen dat de raden de GR opheffen	April 2018
9	Besluit tot opheffing gemeenschappelijke regeling toezenden aan Gedeputeerde Staten.	Juni 2018
10	Bekend maken van de opheffing van de GR	juni 2018

2.2. Personeel

GR Rengerspark heeft geen eigen personeel in dienst. Alle personele inzet vindt plaats door personeel in dienst van een deelnemende gemeente waar vanuit doorbelasting naar de GR plaatsvindt. Bij de opheffing van Rengerspark zijn geen frictiekosten voor personeel aan de orde.

2.3. Liquidatiebalans

Met betrekking tot de rekening is in artikel 28 van de gemeenschappelijke regeling het volgende opgenomen:

In de rekening wordt het werkelijke batig of nadelige saldo opgenomen.

In de laatst vastgestelde jaarrekening is daarmee het batig of nadelig saldo vastgesteld. Het saldo waar op basis van de nu voorliggende liquidatie de feitelijke afrekening kan plaatsvinden is het rekening-courant saldo en de overige schulden per ultimo 2017. Deze is gelijk aan de boekwaarde van de grondexploitatie Rengerspark per ultimo 2017 (het actief) voor afsluiting.

2.4. Financiën

Dit plan wordt afgesloten met een financiële weergave van de stand van zaken, zijnde de liquidatiebalans. De liquidatiebalans is opgesteld op basis van de jaarrekening 2017 en de vastgestelde begroting 2018. Om te komen tot het liquidatiesaldo zijn een aantal financiële overwegingen noodzakelijk. De financiële overwegingen hebben betrekking op de waardering van de activa, saldo van rechten en verplichtingen en de kosten van de liquidatie.

Voor wat betreft batige of nadelige saldo ziet de verdeling hiervan er op grond van Artikel 29, lid 3 als volgt uit:

	Verdeling
Groningen	1/3 deel
Hoogezand-Sappemeer	1/3 deel
Slochteren	1/3 deel

Om de GR af te sluiten moeten de overige schulden en het saldo rekening-courant met gemeente Groningen worden betaald door de gemeente Midden Groningen.

Uitgaande van de boekwaarde per 31-12-2017 bedraagt het totaal te betalen aan de GR € 3.809.271. Dit totaal is inclusief de ingeboekte winst à EUR 2.044.976 uit de afgesloten GREX fasen 1 en 2 van de GR. De verdeling van de schulden zijnde het rekening-courant saldo en de overige schulden bedraagt dan:

	Verdeling
Groningen	1.269.757
Midden Groningen	2.539.514

De wens van Groningen om aan het uitstappen uit de GR er “per saldo geen kosten aan te hebben” houdt in dat de gemeente Midden-Groningen de totale schulden voor haar rekening neemt en de GR Rengerspark als grondexploitatie binnen de gemeente Midden-Groningen voortzet. De verdeling van de schulden waarmee de gemeenten Groningen er “per saldo geen kosten aan heeft” ziet er als volgt uit:

	Verdeling
Groningen	-
Midden-Groningen	3.809.270

Met deze verdeling neemt Midden-Groningen feitelijk de Grex (grondexploitatie) over. Hiermee wordt eerst de gerealiseerde boekwinst van fase 1+2 verrekend met de investeringen in fase 3+4, om vervolgens het saldo voor rekening van de gemeente Midden-Groningen te laten komen. Hierdoor stapt de gemeente Groningen uit de GR zonder enig nadelig/batig resultaat. Hiermee worden geprognostiseerde¹ batige/nadelige resultaten gedurende de verdere looptijd van de Grex weggestreept tegen de risico's/kansen; zie bandbreedte kansen en risico's².

2.5. Gronden

De gronden in het bezit van de GR worden overgedragen aan de gemeente Midden-Groningen.

2.6. Archief

Het archief wordt overgedragen van de gemeente Groningen aan de gemeente Midden-Groningen

¹ Basis is het huidige geprognostiseerde *positieve* eindresultaat van € 4.759.000,- per 31-12-2037, zoals weergegeven in de Grex 2017 - Bedrijvenpark Rengers – fase 3 + 4, vastgesteld door DB en AB op 7 december 2017.

² Een stevig risico dat bij elke herziening van de Grex tot nu toe is genoemd, en dat ongetwijfeld gedurende de toekomstige herzieningen genoemd zal blijven, betreft het risico van het (structureel) niet halen van het verwachte gemiddelde uitgiftetempo per jaar. Binnen de Grex staat voor de resterende looptijd van 21 jaar een jaarlijkse uitgiftetempo begroot van gemiddeld ruim 0,7 hectare (= ruim 7.000 m²). Wanneer dit uitgiftetempo structureel niet gehaald wordt heeft dit een dempend effect op het huidige geprognostiseerde positieve eindresultaat. De verwachting is echter wel dat aangezien Midden-Groningen één van de grotere kernen qua bedrijvigheid in het noorden is, het zeer aannemelijk is dat de bedrijventerreinen uiteindelijk vol stromen.

BEGROTING 2019

GEMEENSCHAPPELIJKE REGELING

BEDRIJVENPARK

RENGERS

April 2018

I N H O U D

1. Voorwoord
2. Beleidsbegroting
 - a. Beleidsbegroting
 - b. Paragrafen
 1. Grondbeleid
 2. Financiering
 3. Weerstandsvermogen en risicobeheersing
 4. Kengetallen
 5. Verbonden partijen
3. Financiële begroting
 - a. Overzicht van baten en lasten
 - b. Toelichting
 - c. Meerjarenraming
 - d. Meerjarenbalans
 - e. Toelichting

1. Voorwoord

Voor u ligt de begroting 2019 van de Gemeenschappelijke Regeling (GR) Rengers. Basis voor deze begroting is de herziene grondexploitatie van november 2017. In deze begroting zijn de beleidsvoornemens voor 2019 opgenomen.

2. Beleidsbegroting

a. Beleidsbegroting

Doel van de Gemeenschappelijke Regeling.

Het doel van het bedrijvenpark Rengers is het bevorderen van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het knooppunt Groningen door middel van het gezamenlijk ontwikkelen van een kwalitatief hoogwaardige en uit financieel oogpunt aanvaardbaar intergemeentelijk bedrijvenpark.

Relevante ontwikkelingen

Het beleid is erop gericht om het bedrijventerrein zodanig te ontwikkelen dat voldaan wordt aan de doelstelling van het bedrijvenpark Rengers. Er is sprake van een gefaseerde ontwikkeling: fasen 1 en 2 zijn in 2011 slotgecalculeerd en fase 3 & 4 zijn in ontwikkeling. Het uitgiftetempo is gebaseerd op het voorzichtigheidsprincipe en loopt tot en met 2038.

In 2018 wordt de GR Rengers opgeheven en wordt de grondexploitatie overgedragen aan de gemeente Midden Groningen.

Lasten en Baten

In de herziene exploitatiebegroting fase 3 & 4 van november 2017 zijn de baten en lasten tot en met 2038 opgenomen. Per jaarschijf worden de baten en lasten door middel van de financiële begroting geautoriseerd. In deze begroting zijn de baten en lasten 2019 opgenomen.

De baten en lasten van de grondexploitatie worden verantwoord onder taakveld 3.2, Fysieke bedrijfsinfrastructuur. De eventuele overhead die hier betrekking op heeft wordt rechtstreeks ten laste van de grondexploitatie gebracht.

De totale lasten en baten bedragen:

	realisatie 2017	begroot 2018	begroot 2019
lasten	131.096	267.200	260.200
baten	0	604.900	611.000
saldo	-131.096	337.700	350.800
Reserve mutaties			
toevoeging	0	0	0
onttrekking	0	0	0
saldo na reservemutaties	-131.096	337.700	350.800

Ten opzichte van de begroting 2018 is het saldo van de begroting 2019 13 duizend euro voordeliger. Dit wordt veroorzaakt door lagere rentelasten, geen kosten voor bouwrijp maken en lagere begrote planontwikkelingskosten.

Ten opzichte van de jaarrekening 2017 is er een afwijking van het saldo van 482 duizend euro voordelig. Deze afwijking is het gevolg van de begrote verkoop opbrengst van 611 duizend euro en de daarmee samenhangende kosten voor woonrijp maken en voorbereiding en toezicht van 129 duizend euro.

b. Paragrafen

Grondbeleid

Het grondbeleid van de gemeenschappelijke regeling is gericht op het tijdig realiseren van bouwlocaties. Grondbeleid kan actief, passief of met een tussenvorm gevoerd worden. Bij actief grondbeleid wordt de grond voor eigen rekening en risico aangekocht, bouw- en woonrijp genaakt en in eigen beheer worden uitgegeven. In de passieve vorm draagt de marktpartij het volledige risico. Bij de tussenvorm is er sprake van locatieontwikkeling in samenwerking met de markt, waarbij het risico, de winst en de zeggenschap gedeeld wordt op wat wordt overeengekomen. Kern van het grondbeleid is de keuze voor een actief grondbeleid dat gebaseerd is op het ruimtelijk-economische beleidskader zoals geformuleerd in de structuurvisie.

Om uitvoering te kunnen geven aan het grondbeleid is een instrumentarium noodzakelijk. De publiekrechtelijke instrumenten zijn onder meer: de Wet Voorkeursrecht Gemeenten, de Onteigeningswet en de Wet op de ruimtelijke ordening. Het privaatrechtelijke deel wordt vorm gegeven door middel van het (strategisch) aankopen, het bouw- en woonrijp maken en de verkoop van de grond.

We hebben spelregels kaveluitgifte fase 3 & 4 vastgesteld en onze grondprijzen sluiten aan bij de afspraken die de Regio Groningen –Assen heeft gemaakt.

De belangrijkste risicocategorieën zijn:

- Vertraging in de gronduitgifte
- De- of inflatie grondopbrengsten.
- Hoogte vennootschapsbelasting (Vpb)

In november 2017 is de grondexploitatie fase 3&4 herzien. Deze herziening heeft een looptijd tot 31-12-2038 en sluit met een positief resultaat op eindwaarde van ca. 4,760 miljoen euro. Bij het bepalen van kosten en opbrengsten is rekening gehouden met kosten- en opbrengstenstijgingen gedurende de looptijd. Bepalend is in hoofdzaak het verwachte uitgiftetempo.

Financiering

De financiering vindt, conform de regels van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV), plaats door middel van een rekening courant verhouding met de Gemeente Groningen. Op 31-12-2019 zal deze rekening courant verhouding een negatief saldo van 3,109 miljoen euro hebben.

Weerstandvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen is afhankelijk van de benodigde weerstandscapaciteit – de ingeschatte risico's – en de beschikbare weerstandscapaciteit – de middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers op te kunnen vangen. Het weerstandsvermogen wordt gevormd door de aanwezige middelen om de risico's op te vangen.

De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door:

- De verwachte impact van de aanwezige risico's
- De gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen
- De mate waarin de risico's al op een andere wijze zijn afgedekt.

De beschikbare weerstandscapaciteit is het totaal aan middelen en mogelijkheden waarover de gemeenschappelijke regeling kan beschikken om eventueel optredende niet begrote kosten af te dekken, zonder invloed op de uitvoering van taken.

In de herziene grondexploitatie bedrijvenpark Rengers – fase 3+4 is een drietal risico's omschreven dat het huidig geprognosticeerde financieel eindresultaat zou kunnen beïnvloeden:

- 1) Het niet halen van het verwachte gemiddelde uitgiftetempo per jaar;
- 2) Het niet halen van het gemiddeld verwachte opbrengstenniveau per m² uit te geven grond.
- 3) Hoogte vennootschapsbelasting (Vpb)

Ad 1)

Blijft de vooraf begrote (gemiddelde) jaarlijkse gronduitgifte in de praktijk sterk achter, dan loopt het huidige (negatieve) rentesaldo ook verder op.

Andersom (lees: kans) geldt hetzelfde principe: wordt de (gemiddelde) jaarlijks gronduitgifte in de praktijk juist ruimschoots overtroffen, dan loopt het huidige negatieve rentesaldo juist sterk(er) terug.

Een ander bijkomend effect is dat door het oprekken van de looptijd de planontwikkelingskosten kunnen oplopen.

Ad 2)

In de uitgifteprijs is een risico-opslag van 5% verdisconteerd.

Op het moment dat bijvoorbeeld de grondprijzen voor deze uitgiftecategorieën dusdanig onder druk staan dat deze grondprijzen naar beneden dienen te worden bijgesteld, dan betekent dit voor de grondexploitatie een (verdere) aanpassing van de vooraf begrote grondopbrengsten.

Hetzelfde gebeurt er met de te begroten grondopbrengsten op het moment dat de omvang in vierkante meters per uitgiftecategorie in de praktijk toch aangepast moet worden, bijvoorbeeld minder oppervlakte voor de categorieën "zichtlocatie A7" (tegen € 110 per m²) en daardoor meer oppervlakte voor de zogenaamde "binnenlocatie" (tegen € 85 per m²).

Ad 3)

In deze herziene grondexploitatie is rekening gehouden met een Vpb afdracht van € 388 duizend. De afdracht is onder meer gebaseerd op een rentepercentage van 3% als vergoeding voor de rente op de rekeningcourant. Dit rentepercentage is een plausibel rentepercentage.

Als feiten en omstandigheden, waaronder het risicoprofiel, aanleiding geven tot het in aanmerking nemen van een hoger rentepercentage heeft dit effect op de te betalen Vpb. Een hoger rentepercentage leidt tot een lagere beginbalanswaarde en daarmee tot een hogere Vpb-

last. Bij bijvoorbeeld 5% ligt de berekende last op € 500 duizend en bij 8% ligt de berekende last op € 800 duizend. In aanloop naar het indienen van de eerste aangifte Vpb moet dit nog nader uitgewerkt worden met gebruik van de verwachte notities openingsbalans en de verrekenprijzen van het SVLO.

De risico's worden als aanvaardbaar beschouwd, omdat deze door de kansen (deels) gecompenseerd kunnen worden én omdat de grondexploitatie een positief resultaat verwacht van 4,760 miljoen euro op eindwaarde 31 december 2038.

Kengetallen

Kengetallen	jaarek. 2016	begroting 2017	begroting 2018	begroting 2019	begroting 2020	begroting 2021
netto schuldquote	0%	0%	511%	450%	366%	302%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	0%	0%	511%	450%	366%	302%
solvabiliteitsratio	0%	0%	0%	0%	0%	0%
grondexploitatie	0%	0%	511%	450%	366%	302%

Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeenschappelijke regeling in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Daar er bij de gemeenschappelijke regeling geen sprake is van eigen vermogen is de ratio 0 %.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale baten.

Verbonden partijen.

De GR Rengers kent drie verbonden partijen: de gemeenten Groningen, Hoogezand en Slochteren. Ter bevordering van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het knooppunt Groningen hebben zij het voornemen om te komen tot een gezamenlijke ontwikkeling en exploitatie van een bedrijvenpark. Hiervoor is de GR Rengers opgericht. In de GR is opgenomen onder welke voorwaarden de samenwerking met private partijen wordt vormgegeven.

Na de opheffing van de GR Rengers in 2018 is er geen sprake meer van Verbonden Partijen.

3. Financiële begroting.

Ter uitvoering van artikel 23 van de gemeenschappelijke regeling is een dienstverleningsovereenkomst met de gemeente Groningen gesloten: de managementovereenkomst. De kosten van deze uitvoeringstaken zijn opgenomen in de grondexploitatie.

a. Overzicht van baten en lasten

UITGAVEN

	gerealiseerd t/m 2017	begroting 2018	begroting 2019	begroot 2020	begroot 2021	begroot 2022
Bodemonderzoek	43.680	2.200	2.200	2.300	2.300	2.400
Verwerving	3.866.238					
Bouwrijpmaken	1.527.298					
Woonrijpmaken		86.600	88.300	90.100	91.900	93.700
Planontwikkeling	656.382	66.400	67.800	69.100	70.500	71.900
Vorbereiding en toezicht	358.798	14.000	14.200	14.500	14.800	15.100
Exploitatielasten	17.852	6.000	4.200	22.800	21.800	20.700
Rente	1.091.235	92.000	83.500	75.000	66.000	56.300
totale uitgaven	7.561.482	267.200	260.200	273.800	267.300	260.100

INKOMSTEN

	gerealiseerd t/m 2017	begroting 2018	begroting 2019	begroot 2020	begroot 2021	begroot 2022
Opbrengsten grondverkoop	1.707.234	604.900	611.000	617.100	652.500	659.000
Bijdrage fase 1+2	2.044.976					
Boekwaarde	3.809.272	-337.700	-350.800	-343.300	-385.200	-398.900
totale inkomsten	7.561.482	267.200	260.200	273.800	267.300	260.100

b. Toelichting

In 2008 is de grond voor fase 4 en in 2011 is de grond voor fase 3 aangekocht. Het bouwrijp maken van fase 4 is inmiddels afgerond en de eerste verkopen hebben inmiddels plaats gevonden. Fase 3 is in 2013 gedeeltelijk bouwrijp gemaakt, namelijk de noordelijke ontsluitingsweg binnen fase 3 als de fysieke aansluiting tussen de fasen 2 en 4.

De begroting van de uitgaven en inkomsten voor 2019 heeft betrekking op:

UITGAVEN

Bodemonderzoek (€ 2.200)

Te maken kosten in verband met verkoop grond.

Woonrijp maken (€ 88.300)

Gelijk met het uitgiftetempo van de grond zal ook gewerkt worden aan het woonrijp maken van deze grond. Dit zal dus over een langere periode lopen.

Planontwikkeling (€ 67.800)

Het betreft hier de kosten van de gemeenten Groningen, Slochteren en Hoogezand-Sappemeer voor projectleiding, planontwikkeling, administratie, communicatie, acquisitie en landmeetkundige werkzaamheden.

Vorbereiding & Toezicht (€ 14.200)

Het betreft hier de kosten voor voorbereiding & toezicht die verband houden met het woonrijp maken van de verwachte verkopen van percelen.

Exploitatie (€ 4.200)

Het betreft hier de kosten voor onder meer waterschapslasten, onderhoud bermen gesaldeerd met ontvangen pacht.

Rente (€ 83.500)

Dit is de rente vergoeding over de boekwaarde.

INKOMSTEN**Grondverkoop (€ 611.000)**

Verwacht wordt dat er in 2019 circa 7.300 m² grond zal worden verkocht.

Boekwaarde (€ -350.800)

De boekwaarde zal in 2019 met ca. 351 duizend euro afnemen als gevolg van lagere begrote uitgaven ten opzichte van de begrote verkoopopbrengsten en zal eind 2019 3,121 miljoen euro bedragen.

c. Meerjarenraming

De meerjarenraming is in de vastgestelde grondexploitatie van november 2017 opgenomen. Eind 2038 is de verwachte einddatum van deze grondexploitatie. In het overzicht van baten en lasten zijn de ramingen voor de jaren 2019 t/m 2021 opgenomen.

d. Meerjarenbalans

De meerjarenbalans is een afgeleide van de meerjarenraming zoals is opgenomen in de vastgestelde grondexploitatie van november 2017 en in het overzicht van baten en lasten

BALANS 2019-2022

bedragen in euro's

ACTIVA	31-12-2017	31-12-2018	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-12-2022
Vlottende Activa						
Vorraden						
Onderhanden werk	3.809.271	3.471.571	3.120.771	2.777.471	2.392.271	1.993.371
totaal Activa	3.809.271	3.471.571	3.120.771	2.777.471	2.392.271	1.993.371

PASSIVA	31-12-2017	31-12-2018	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-12-2022
Vlottende Passiva						
Overige schulden	9.386	11.444	11.673	11.906	12.144	12.387
Rekening-courant						
Gemeente Groningen	3.799.885	3.460.127	3.109.098	2.765.565	2.380.127	1.980.984
totaal passiva	3.809.271	3.471.571	3.120.771	2.777.471	2.392.271	1.993.371

e. Toelichting

Met ingang van 2018 wordt verwacht dat er jaarlijks weer kavels zullen worden verkocht. Hierdoor zal de komende jaren het onderhanden werk elk jaar terug lopen.

De kosten van de gemeente Midden Groningen en de accountantskosten worden elk jaar na afsluiting van de administratie van het betreffende jaar in rekening gebracht. Deze kosten worden daarom onder overige schulden verantwoord in de balans.

Per saldo zal de rekening-courant verhouding met de Gemeente Groningen elk jaar terug lopen.

JAARSTUKKEN 2017

GEMEENSCHAPPELIJKE REGELING

BEDRIJVENPARK

RENGERS

Maart 2018

I N H O U D

1. Voorwoord
2. Jaarverslag
 - a- Inleiding
 - b- Programmaverantwoording
 - c- Paragrafen
 - 1- Grondbeleid
 - 2- Financiering
 - 3- Weerstandsvermogen en risicobeheersing
 - 4- Kengetallen
 - 5- Verbonden partijen
3. Jaarrekening
 - a- Overzicht baten en lasten
 1. Overzicht baten en lasten
 2. Toelichting
 3. Wet Normering Topinkomens
 - b- Balans
 1. Balans
 2. Toelichting
 3. Waarderingsgrondslagen
 4. Schatkistbankieren
 5. Niet in de balans opgenomen verplichtingen
4. Controleverklaring

1. VOORWOORD

In 1994 is de **Gemeenschappelijke Regeling Bedrijvenpark Rengers**, door de 3 deelnemende gemeenten (Groningen, Slochteren en Hoogezand-Sappemeer) opgericht met als doel: "Het bevorderen van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het stedelijk knooppunt Groningen door middel van het gezamenlijk ontwikkelen en exploiteren van een kwalitatief hoogwaardig en uit financieel-economisch oogpunt aanvaardbaar intergemeentelijk bedrijvenpark".

De Gemeenschappelijke Regeling heeft als taak het ontwikkelen, uitvoeren en bewaken van de exploitatie van het bedrijventerrein. In de regeling is onder meer vastgelegd dat de financiële risico's evenredig over de drie deelnemende gemeenten worden verdeeld.

De Gemeenschappelijke Regeling is een openbaar lichaam en kent drie bestuursorganen: een algemeen bestuur, een dagelijks bestuur en een voorzitter. Het algemeen bestuur bestaat uit 9 leden en wordt gekozen door de raden van de deelnemende gemeenten. Het dagelijks bestuur bestaat uit 3 leden en wordt gekozen door het algemeen bestuur. De voorzitter wordt gekozen door het algemeen bestuur. Gedeputeerde Staten houden toezicht op de Gemeenschappelijke Regeling middels het goedkeuren van de begroting en het kennis nemen van de rekening.

De Gemeenschappelijke Regeling is met de Gemeente Groningen een **management-overeenkomst** aangegaan, waarin is overeen gekomen dat de Gemeente Groningen de uitvoering en de administratie op zich neemt, noodzakelijk om tot de realisatie en exploitatie van het bedrijvenpark te komen.

Door de recente gemeentelijke herindeling vormen, met ingang van 1 januari 2018, de gemeente Slochteren en de gemeente Hoogezand-Sappemeer te samen met de gemeente Menterwolde de nieuwe gemeente Midden-Groningen. Dit is reden geweest om te bekijken of de gemeenschappelijke regeling Rengers zou kunnen worden opgeheven. Het Algemeen Bestuur heeft hiertoe besloten. Dit besluit is in 2017 aan de gemeenteraden voorgelegd; zij hebben geen wensen en bedenkingen ingediend. De uitvoering van dit besluit leidt ertoe dat de GR per 01-07-2018 opgeheven wordt. De verdere ontwikkeling van bedrijvenpark Rengers zal door de gemeente Midden-Groningen worden uitgevoerd.

2. JAARVERSLAG

a. INLEIDING

Het Algemeen Bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Bedrijvenpark heeft in december 2017 de herziene grondexploitatie voor fase 3 & 4 vastgesteld.

Deze grondexploitatie is opgesteld conform de vernieuwde BBV-regels. De effecten van de invoering van de vennootschapsbelasting zijn doorgerekend. Ook is er rekening gehouden met de 10-jaarstermijn en de hierbij behorende opbrengststijging.

De grondexploitatie laat een verantwoord beeld zien en komt met ingang van 2018 tot en met 2026 met een gemiddeld verwachte uitgiftetempo van 0,7 ha per jaar. Dit komt nagenoeg overeen met de prognose van STEC van 0,5 ha per jaar. Ontwikkeling van fase 3 komt daarmee pas op z'n vroegst na 2022 in beeld op het moment dat fase 4 volgens de huidige uitgifteprognose voor circa 80% zou zijn uitgegeven. Net als voorgaande jaren is er dus nu geen urgentie om te besluiten om fase 3 definitief niet tot ontwikkeling te brengen.

Binnen het verzorgingsgebied Hoogezand – Slochteren is naast Rengers praktisch geen uitgeefbaar bedrijventerrein beschikbaar. En ruimtelijk gezien is het zeer onlogisch en onwenselijk om een stedenbouwkundig 'gat' te laten vallen tussen fase 2 en 4.

b. PROGRAMMAVERANTWOORDING

RELEVANTE ONTWIKKELINGEN

Het beleid is erop gericht om het bedrijventerrein zodanig te ontwikkelen dat voldaan wordt aan de doelstelling van het bedrijvenpark Rengers. Er is sprake van een gefaseerde ontwikkeling: fasen 1 en 2 zijn inmiddels afgerond en fase 3 en 4 zijn in ontwikkeling. Het uitgiftetempo van fase 3 en 4 is gebaseerd op het voorzichtigheidsprincipe en loopt nu van 2018-2038.

Het saldo van fase 1&2, 2,045 miljoen euro, is volledig toegevoegd aan fase 3&4.

Het Algemeen Bestuur heeft in december 2017 de herziene grondexploitatie fase 3&4 vastgesteld. Hierin zijn de baten en lasten tot en met 2038 opgenomen. Per jaarschijf worden de baten en lasten middels de financiële begroting geautoriseerd.

LASTEN EN BATEN

De lasten en baten van de grondexploitatie worden verantwoord onder taakveld 3.2, Fysieke bedrijfsinfrastructuur.

De totale lasten en baten in 2017 bedragen:

	begroot 2017	realisatie 2017	afwijking
Lasten	216.300	131.096	85.204
Baten	0	0	0
Saldo	-216.300	-131.096	-85.204
Reserve mutaties			
Toevoeging	0	0	0
Onttrekking	0	0	0
Saldo na reservemutaties	-216.300	-131.096	-85.204

TOELICHTING

In 2017 is er 85 duizend euro minder uitgegeven dan in de begroting was opgenomen. Dit wordt vooral veroorzaakt door lagere plankosten (28 duizend euro) en geen kosten voor voorbereiding en toezicht en bouwrijp maken (41 duizend euro). Reden hiervan is dat er geen concrete verkopen hebben plaats gevonden.

c. PARAGRAFEN

GRONDBELEID

Het grondbeleid van de gemeenschappelijke regeling is gericht op het tijdig realiseren van bouwlocaties. Grondbeleid kan actief, passief of met een tussenvorm gevoerd worden. Bij actief grondbeleid wordt de grond voor eigen rekening en risico aangekocht, bouw- en woonrijp gemaakt en in eigen beheer uitgegeven. In de passieve vorm draagt de marktpartij het volledige risico. Bij de tussenvorm is er sprake van locatieontwikkeling in samenwerking met de markt, waarbij het risico, de winst en de zeggenschap gedeeld worden op de overeengekomen wijze. Kern van het grondbeleid is de keuze voor een actief grondbeleid van Bedrijvenpark Rengers dat gebaseerd is op het ruimtelijk-economische beleidskader zoals geformuleerd in de structuurvisie.

Om uitvoering te kunnen geven aan het grondbeleid is een instrumentarium noodzakelijk. De publiekrechtelijke instrumenten zijn onder meer: de Wet Voorkeursrecht Gemeenten, de Ontheffingswet en de Wet op de ruimtelijke ordening. Het privaatrechtelijke deel wordt vorm gegeven door middel van het (strategisch) aankopen, het bouw- en woonrijp maken en de verkoop van de grond.

We hebben spelregels kaveluitgifte fase 4 vastgesteld en onze grondprijzen sluiten aan bij de afspraken die de Regio Groningen – Assen heeft gemaakt. In opdracht van de Regio Groningen-Assen is onderzoek verricht naar de ontwikkelingen in de markt van bedrijventerreinen. Op basis van de onderzoeksresultaten en de hieruit voortvloeiende adviezen, heeft de stuurgroep Regio Groningen-Assen in oktober 2012 de regionale programmering vastgesteld. Voor bedrijvenpark Rengers betekent dit dat fase 3 ontwikkeld mag worden onder voorwaarden (daadwerkelijke vraagontwikkeling) en na instemming van de regio.

We houden meer voorraad aan dan we op basis van de vraaganalyse direct nodig hebben. Dit doen we vanwege het kunnen inspelen op toekomstige vraag en niet voorziene acquisities.

Voor het beheersen van de grondexploitatie identificeren wij de belangrijkste risico's en kansen in de grondexploitatie. De belangrijkste zijn:

- Afwijkingen in het verwachte gemiddelde uitgiftetempo per jaar
- Afwijkingen in het verwachte gemiddelde opbrengstenniveau per m² uit te geven grond
- Hoogte van de vennootschapsbelasting

De risico- en kansscenario's worden doorgerekend en vervolgens bepalen we of de risico's aanvaardbaar zijn.

In 2017 is de grondexploitatie fase 3&4 herzien. Deze herziening heeft een looptijd tot 31-12-2038 en sluit met een positief resultaat op eindwaarde van 4.760 miljoen euro. Bij het bepalen van kosten en opbrengsten is rekening gehouden met kosten- en opbrengstenstijgingen gedurende de looptijd. Bepalend is in hoofdzaak het verwachte uitgiftetempo, dat conservatief geraamd is. Tevens is de ontwikkeling van fase 3 getemporeerd.

FINANCIERING

De financiering vindt, conform de regels van het Besluit begroting en verantwoording (BBV), plaats door middel van een rekening courant verhouding met de Gemeente Groningen. Op 31-12-2017 heeft deze rekening courant verhouding een negatief saldo van 3,800 miljoen euro.

WEERSTANDSVERMOGEN EN RISICOBEBEERSING

Het weerstandsvermogen is afhankelijk van de benodigde weerstandscapaciteit – de ingeschatte risico's – en de beschikbare weerstandscapaciteit – de middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers op te kunnen vangen. Het weerstandsvermogen wordt gevormd door de aanwezige middelen om de risico's op te vangen.

De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door:

- De verwachte impact van de aanwezige risico's
- De gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen
- De mate waarin de risico's al op een andere wijze zijn afgedekt.

De beschikbare weerstandscapaciteit is het totaal aan middelen en mogelijkheden waarover de gemeenschappelijke regeling kan beschikken om eventueel optredende niet begrote kosten af te dekken, zonder invloed op de uitvoering van taken.

In de herziene grondexploitatie bedrijvenpark Rengers – fase 3+4 zijn drie risico's omschreven die het huidige geprognosticeerde financieel eindresultaat zouden kunnen beïnvloeden:

- 1) Het niet halen van het verwachte gemiddelde uitgiftetempo per jaar;
- 2) Het niet halen van het verwachte gemiddelde opbrengstenniveau per m2 uit te geven grond.
- 3) De hoogte van de vennootschapsbelasting

Ad 1)

Blijft de vooraf begrote (gemiddelde) jaarlijkse gronduitgifte in de praktijk sterk achter, dan loopt het huidige (negatieve) rentesaldo ook verder op.

Andersom (lees: kans) geldt hetzelfde principe: wordt de (gemiddelde) jaarlijks gronduitgifte in de praktijk juist ruimschoots overtroffen, dan loopt het huidige negatieve rentesaldo juist sterk(er) terug.

Een ander bijkomend effect is dat in het geval van het moeten oprekken van de looptijd de planontwikkelingskosten kunnen oplopen. Wanneer de looptijd door een sneller uitgiftetempo juist wordt ingekort, dan vallen de planontwikkelingskosten mogelijk lager uit.

Ad 2)

Binnen de herziening 2014 was de begrote (gemiddelde) uitgifteprijs per m2 per categorie naar beneden bijgesteld. Dit door middel van de introductie van 5 % uitgifterisico. Binnen de huidige herziene grondexploitatie is de omvang in vierkante meters voor de twee uitgiftecategorieën niet aangepast.

Op het moment dat bijvoorbeeld de grondprijzen voor deze uitgiftecategorieën dusdanig onder druk staan dat deze grondprijzen naar beneden dienen te worden bijgesteld, dan betekent dit voor de grondexploitatie een (verdere) aanpassing van de vooraf begrote grondopbrengsten.

Hetzelfde gebeurt er met de te begroten grondopbrengsten op het moment dat de omvang in vierkante meters per uitgiftecategorie in de praktijk toch aangepast moet worden, bijvoorbeeld minder oppervlakte voor de categorieën "zichtlocatie A7" (tegen € 110 per m2) en daardoor meer oppervlakte voor de zogenaamde "binnenlocatie" (tegen € 85 per m2).

Ad 3)

In de herziene grondexploitatie is rekening gehouden met een VPB-afracht van 388 duizend euro. Een verhoging of verlaging van het rentepercentage heeft een direct effect op deze afdracht.

De risico's worden als aanvaardbaar beschouwd, omdat deze door de kansen (deels) gecompenseerd kunnen worden én omdat de grondexploitatie een positief resultaat verwacht van circa 4,760 miljoen euro op eindwaarde 31 december 2038.

KENGETALLEN

Kengetallen	jaarrekening 2017
netto schuldquote	0%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	0%
solvabiliteitsratio	0%
grondexploitatie	0%

Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Voor de gemeenschappelijke regeling

Rengers geldt een schuld aan de Gemeente Groningen van 3,800 miljoen euro. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeenschappelijke regeling in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Daar er bij de gemeenschappelijke regeling geen sprake is van eigen vermogen is de ratio 0 %.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale baten.

VERBONDEN PARTIJEN

De Gemeenschappelijke Regeling Rengers is een samenwerking tussen drie gemeenten: Groningen, Hogeveen-Sappemeer en Slochteren. Ter bevordering van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het knooppunt Groningen hebben zij het voornemen om te komen tot een gezamenlijke ontwikkeling en exploitatie van een bedrijvenpark Rengers. Hiervoor is de Gemeenschappelijke Regeling Rengers opgericht.

In de Gemeenschappelijke Regeling is opgenomen onder welke voorwaarden de samenwerking met private partijen wordt vormgegeven.

3. JAARREKENING

a. OVERZICHT VAN BATEN EN LASTEN

OVERZICHT BATEN EN LASTEN

GRONDEXPLOITATIE FASE 3 & 4

bedragen in euro's

Omschrijving	begroting primitief 2017	begroting actueel 2017	Uitgaven Inkomsten t/m 2016	Uitgaven Inkomsten 2017	Totaal Verantwoord t/m 2017	Bedrag van Aangegane Verplichtingen	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot na 2019	Totaal
Bodemonderzoek	2.200	2.200	43.680		43.680		2.200	2.200	51.320	99.400
Verwerving			3.866.238		3.866.238					3.866.238
Bouwruijpmaken	7.800	15.600	1.527.298		1.527.298				926.802	2.454.100
Woonrujpmaken	84.900		0		0		86.600	88.300	1.269.400	1.444.300
Planontwikkeling	75.600	71.200	612.584	43.798	656.382		66.400	67.800	1.594.918	2.385.500
Voorbereiding & Toezicht	13.700	25.300	358.798		358.798		14.000	14.200	357.102	744.100
Bijdrage aan overige Exploitatielasten	93.700	102.000	1.021.788	87.299	1.109.087		98.000	87.700	387.600 267.013	387.600 1.561.800
TOTAAL KOSTEN	277.900	216.300	7.430.386	131.096	7.561.482	0	267.200	260.200	4.854.155	12.943.037
Bijdrage van fase 1 & 2			2.044.976		2.044.976	0				2.044.976
TOTAAL SUBSIDIE	0	0	2.044.976	0	2.044.976	0	0	0	0	2.044.976
Grondverkopen	598.800	0	1.707.234		1.707.234		604.900	611.000	12.734.866	15.658.000
TOTAAL VERKOPEN	598.800	0	1.707.234	0	1.707.234	0	604.900	611.000	12.734.866	15.658.000
totaal grondexploitatie	320.900	-216.300	-3.678.176	-131.096	-3.809.272	0	337.700	350.800	7.880.711	4.759.939

TOELICHTING

Planontwikkeling

In 2017 zijn de volgende planontwikkelingskosten gemaakt:

- Gemeente Groningen, projectleiding, financiële planbegeleiding, civieltechnische begeleiding en landmeetkundige werkzaamheden, conform de managementovereenkomst (27 duizend euro)
- Kosten gemeente Slochteren en Hoogezand-Sappemeer (4 duizend euro)
- Diverse kosten, accountant, drukwerk, advertentiekosten, promotie- en acquisitiekosten (13 duizend euro)

Exploitatielasten

Het betreft hier de rentekosten van de rekening courant Gemeente Groningen voor fase 3&4 (84 duizend euro) en overige exploitatiekosten en pacht opbrengsten.

Mutatie op onderhanden werk

Het verschil van baten en lasten bedraagt 131 duizend euro en is op het geactiveerde bedrag per 31-12-2017 bijgeschreven.

WET NORMERING TOPINKOMENS

Met ingang van 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. Deze wet vervangt de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens (WOPT).

Het normenkader rondom de WNT is bekrachtigd in het Besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 26 februari 2014, nr. 2014-0000106049 en de Regeling van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 11 december 2014, nr. 2014-0000104920 en van 3 september 2015, nr. 2015-0000512274.

Beloningen van bestuurders en overige topfunctionarissen in de (semi)publieke sector dienen wettelijk genormeerd, respectievelijk gemaximeerd te worden. Dit heeft geresulteerd in de wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De WNT voorziet in een democratisch gelegitimeerd instrument waarmee normen en verplichtingen kunnen worden opgelegd voor de bezoldiging en ontslagvergoeding van bestuurders en andere topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector.

De Gemeenschappelijke Regeling Rengers is verplicht om jaarlijks in het financieel jaarverslag de bezoldiging van iedere topfunctionaris en op persoonsnaam op te nemen, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum.

Binnen de WNT wordt de bezoldiging en ontslagvergoeding van topfunctionarissen genormeerd. Onder topfunctionarissen wordt bij een gemeenschappelijke regelingen verstaan:

- De leden van het algemeen bestuur
- De leden van het dagelijks bestuur;

Het beloningsmaximum bedraagt voor 2017 181.000 euro op fulltime jaarbasis inclusief loon in natura en inclusief het werkgeversdeel in de pensioenpremie. Ontslagvergoedingen voor topfunctionarissen worden niet tot de bezoldiging gerekend, maar kennen een separaat maximum van één jaarsalaris tot een maximum van 75.000 euro.

Onafhankelijk van de bezoldiging, geldt voor topfunctionarissen een openbaarmakingsverplichting van de bezoldiging in de jaarrekening, opgesplitst in vier elementen: beloning, werkgeversbijdrage vrijwillige sociale verzekeringspremies, belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen en voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn (werkgeversdeel pensioenpremie).

Binnen de Gemeenschappelijke Regeling Rengers is dit van toepassing op de leden van het algemeen en van het dagelijks bestuur. De bezoldiging van deze functionarissen is als volgt:

Leden Algemeen Bestuur					
Aard van de functie	Naam	Beloning	Dienstverband	Aanvang dienstverband	Einde dienstverband
lid	M. Paapst	onbezoldigd	0,01	juni 2014	
lid	E. Offereins	onbezoldigd	0,01	juni 2014	
lid	H. Flederus	onbezoldigd	0,01	juni 2014	
lid	P. Nieland	onbezoldigd	0,01	jan 2016	
lid	B. Benjamins	onbezoldigd	0,01	juni 2014	
lid	S. Ruddijs	onbezoldigd	0,01	juni 2014	

Leden Dagelijks Bestuur					
Aard van de functie	Naam	Beloning	Dienstverband	Aanvang dienstverband	Einde dienstverband
lid	J. van Keulen	onbezoldigd	0,01	juni 2010	
lid	A. Woortman	onbezoldigd	0,01	jan 2016	
lid	E. Drenth	onbezoldigd	0,01	juni 2014	

In 2017 hebben de bestuursleden geen bezoldiging ontvangen. Daarnaast zijn geen ontslagvergoedingen of vaste en/of variabele onkostenvergoedingen uitbetaald aan de topfunctionarissen. Tevens zijn in 2017 geen voorzieningen getroffen voor betalingen van beloningen op termijn.

b. BALANS

BALANS 2017

bedragen in euro's

ACTIVA			PASSIVA		
	balans per 31-12-17	balans per 31-12-16		balans per 31-12-17	balans per 31-12-16
Onderhanden werk	3.809.271	3.678.175	Overige schulden	9.059	21.739
Rekening-courant Gemeente Groningen			Rekening-courant Gemeente Groningen	3.800.212	3.656.436
TOTAAL	3.809.271	3.678.175	TOTAAL	3.809.271	3.678.175

TOELICHTING ACTIVA

Onderhanden werk

Totaal is er per 31-12-2017 aan onderhanden werk 3,809 miljoen euro geactiveerd. Zie voor een nadere toelichting de toelichting op de grondexploitatie.

PASSIVA

Overige schulden

Het betreft nog te betalen planontwikkelingskosten ten behoeve van Bedrijvenpark Rengers aan de gemeente Hoogezand-Sappemeer ultimo 2017 en de accountantskosten ten behoeve van de controle jaarrekening 2017.

Rekening-courant Gemeente Groningen

De financiering van de investeringen loopt via de Gemeente Groningen. Per 31-12-2017 bedraagt deze 3,800 miljoen euro.

WAARDERINGSGRONDSLAGEN

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat over verschillende zaken een oordeel wordt gevormd, en dat schattingen worden gemaakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten. Het past bij de aard van schattingen dat de werkelijkheid kan afwijken.

- Het onderhanden werk is gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere verwachte opbrengstwaarde van de nog niet voltooide opdrachten, verminderd met de voor deze opdrachten reeds ontvangen/ gedeclareerde subsidies en koopsommen.
- Het eindresultaat wordt genomen bij de opheffing van de regeling/afronding van het project. Het positieve/negatieve resultaat wordt evenredig verdeeld over de, voorheen, 3 deelnemende gemeenten.
- De vorderingen worden gewaardeerd tegen vervaardigingsprijs, onder aftrek van een voorziening voor oninbare vorderingen.
- De passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde.
- Koopsommen voor gronden worden verantwoord op het moment dat het algemeen bestuur van de regeling heeft besloten tot verkoop van het perceel.

Toelichting parameters grondexploitatie

De waardering van het onderhanden werk is gebaseerd op de inzichten van juli 2017 en de daarbij behorende inschatting van uitgangspunten, parameters en risico's. De gehanteerde parameters betreffen:

- Rekenrente voor de gehele looptijd (tot en met 2038): 2,5%. Binnen de Financiële Verordening staat opgenomen dat het rentepercentage voor de rentetoerekening aan de activa bepaald wordt door het rentepercentage dat wordt gehanteerd op de rekeningcourantverhouding met de gemeente Groningen. Dit rentepercentage was in 2016 2,50% en bepaalt ongewijzigd de rekenrente voor deze grondexploitatie 2017.
- Opbrengstenstijging: 1%, jaarlijks vanaf 2018 tot en met 2026. In combinatie met een looptijd tot en met 2038 is – net als vorig jaar – als risico-beperkende beheersmaatregel de jaarlijkse 1%-opbrengstindexering na 2026 vastgezet op het niveau van de begrote factor opbrengstenstijging in jaar 2026 voor de periode 2027 t/m 2038.
- Kostenstijging: 2%

De afzetverwachtingen zijn gebaseerd op meest recente interne/ externe marktonderzoeken. Voor de afzetverwachting betekent dit dat deze zijn gebaseerd op de uitkomsten van de Stec rapportage 2012.

De gehanteerde grondprijzen in de grondexploitaties zijn gebaseerd op de regionale afspraken, welke nog steeds actueel wordt geacht. De raming van de kosten van verwerving, sloop, sanering bouw- en woonrijp maken en andere kosten zijn mede gebaseerd op de uitgangspunten in het stedenbouwkundigplan c.q. bestemmingsplan en de gebruikelijke uitgangspunten ten aanzien van de desbetreffende kostensoort. Voor het verloop van de tijd is rekening gehouden met kosten- en opbrengstenstijging en rente

De boekwaarde is per 31 december 2017 de som van gemaakte kosten minus gerealiseerde opbrengsten. De volgende factoren bepalen de risico's van de grondexploitatie en hebben grote invloed op het uiteindelijke resultaat:

- Uitkomsten van aanbestedingen die van invloed zijn op de uitvoeringskosten
- Marktomstandigheden die de omvang van de grondprijzen bij uitgifte van gronden bepalen en van invloed zijn op de verkoopopbrengsten
- Marktomstandigheden die het gronduitgiftetempo bepalen en uiteindelijk van invloed zijn op de exploitatielasten
- Juridische en planologische procedures die van invloed zijn op de omvang van de planontwikkelingskosten en eventueel vertraging veroorzaken
- Algemene prijs- en renteontwikkelingen
- Projectspecifieke risico's.

Het bestuur is van mening dat op basis van de huidige informatie en inzichten de beste schatting is gemaakt voor de waardering van de grondexploitatie.

SCHATKISTBANKIEREN

Schatkistbankieren is niet van toepassing op de Gemeenschappelijke Regeling Rengers. Rengers is opgenomen in de lijst van uitgezonderde decentrale overheden van het Agentschap van de Generale Thesaurie op basis van artikel 9 van de regeling schatkistbankieren voor decentrale overheden.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN VERPLICHTINGEN

Geen

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling Bedrijvenpark Rengers.

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van de gemeenschappelijke regeling Bedrijvenpark Rengers te Kolham gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva van Bedrijvenpark Rengers op 31 december 2017 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de eigen verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

1. het overzicht van baten en lasten over 2017.
2. de balans per 31 december 2017.
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2017 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Bedrijvenpark Rengers, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Kenmerk: 2018141

CONTROLEVERKLARING

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 1.300. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd, zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2017. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij rapporteren aan het Algemeen Bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de hiervoor aangegeven materialiteitsgrenzen, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening, en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de relevante vereisten in de Gemeentewet / WGR en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur voor de jaarrekening

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met het BBV. Het Dagelijks Bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder de eigen verordeningen opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het Dagelijks Bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Dagelijks Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate, maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, de Regeling Controleprotocol WNT 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op

deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Dagelijks Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 24 april 2018
Hofsteenge Zeeman Groep B.V.
was getekend: drs. S. Hofsteenge RA